

MÁCSAINÉ IVÁN ÉVA

Géczy Béla második világháborús fényképalbuma

1986 decemberében került a Wosinsky Mór Múzeum Újkortörténeti gyűjteményébe Géczy Béla fotóalbuma, amelyet – néhány térképvázlat és dokumentum kíséretében – Ordas Iván¹ írótól vásárolt meg a múzeum. Az író édesanyjának legfiatalabb bátyja volt a fotóalbum tulajdonosa, nemes garamszeghi Géczy Béla magyar királyi tüzérezredes. A fényképalbumban található képek bepillantást engednek a magyar királyi 2. honvéd hadsereg néhány alakulatának mindennapjaiba. Mivel a magyar hadvezetés ekkor még nem ismerte fel a harctéren készült fotók jelentőségét,² ezért az a – mai szemmel már furcsa – szituáció állt elő, hogy amíg a katonák levelezését szigorúan cenzúrázták³, addig senki nem törődött azzal, milyen felvételek készülnek és kerülnek haza a keleti frontról. A kivégzések fényképezését megtiltották és cenzúrázták a haditudósítók sajtóban megjelenő fotóit, de ezeket a korlátozásokat leszámítva mindenki annyit fényképezhetett, amennyit ideje és lehetőségei megengedtek.⁴ Az amatőr fotósok hitelesen dokumentálták az eseményeket. A harctéri fotók azért annyira zseniálisak, mert a háborús világot nem egy külső szemlélő – a haditudósító – fényképezőgépének lenszójén keresztül láthatjuk általuk, hanem úgy, ahogyan a – háború valóságát közvetlenül megtapasztaló – katonák láthatták. A frontot megjárt és ott fényképező katonák közül sokan – még a háború idején – fotóalbumot állítottak össze családjuk számára. A fényképeket általában nem csak saját részre hívták elő, a bajtársaknak is jutott a lemásolt képekből. A katonák rendszerint egymás között cserélték, ajándékozták a harctéri fotókat, de akár pénzért is hozzá lehetett jutni néhány felvételhez.⁵ Számos példa van rá, hogy ugyanazokkal a képekkel találkozhatunk különböző fotóalbumokban.

A Géczy Béla fotóalbumában található képek azonosításában Molnár András, Szabó Péter szerzőpáros munkái – a *Zalai honvédek a Donnál* című album,⁶ az *Utóvédként a Donnál I–III.* című

¹ Ordas Iván – eredeti nevén Mihailovits Iván – író, újságíró, számos történelmi regény szerzője. 1928-ban született Budapesten, 1960-tól egészen 1998-ban bekövetkezett haláláig Szekszárdon élt.

² Nem mérték fel ezeknek a felvételeknek a hátországi hatását, vagy azt a tényt, hogy akár az ellenség is felhasználhatja a képeket.

³ SZABÓ 2019, 332.

⁴ MOLNÁR – SZABÓ 2013, 5–10.

⁵ MOLNÁR – SZABÓ 2013, 5–10.

⁶ 2013-ban jelent meg Molnár András és Szabó Péter nagyszerű munkája, a *Zalai honvédek a Donnál* című album. Sikeres felkutatniuk az események számos Zala megyei résztvevőjének családját, és az előkerült harctéri fotókból egy olyan fotóalbumot összeállítani, amelyhez hasonló, átfogó fénykép-összeállítás még a 2. hadsereg egyetlen más sereg- vagy csapattestéről sem készült.

kötetek és a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltárának virtuális kiállítása,⁷ valamint Molnár András személyes támogatása – amit ezúton is hálásan köszönök – nagy segítséget jelentettek.

GÉCZY BÉLA

Géczy Béla Zalaegerszegen született 1902. június 30-án. Régi Nógrád megyei nemesi familiából származott, édesapja garamszeghi Géczy Kálmán tábornok, édesanyja koltai Vidos Clarisse. A családban született hat gyermek⁸ közül Béla volt a negyedik. A 16. század vége óta hitelesen nyomon követhető család tagjai előkelő tisztségeket töltöttek be és nagyszerű katonák voltak.⁹ Géczy Kálmán és gyermekei 1911. szeptember 1-én részesültek nemességük és a *garamszeghi* előnév használatához való joguk kormányhatósági elismerésében.¹⁰ Géczy Béla számára is minden feltétel adott volt, hogy katonai pályára lépjen. A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián végzett 1924-ben. Az 1930-as években válogatott sportlovas volt, állandó résztvevője a díjugrató, díjlovagló és military versenyeknek. 1934-ben díjugratásban az öt legeredményes lovas¹¹ között tartották számon Magyarországon. Felesége, Tasnády Szücs Erzsébet¹² – akivel 1930. október 11-én házasodtak össze – szintén kitűnő lovas hírében állt. Géczy Béla főhadnagy a Magyar Királyi Lovaglótanár-képző és Hajtóiskola¹³ elvégzése után 1932. június 30-án lovaglótanári oklevelet szerzett.¹⁴ 1934-ben átszervezték a Honvéd Olimpiai Lovasbizottságot és felállították a belső és a külső olimpiai keretet.¹⁵ Az olimpiai belső keret tagjait Örkénytáborba vezényelték és létrehozták az olimpiai díjugrató, military és díjlovagló osztályokat.¹⁶ Géczy Béla is tagja volt az Örkénytáborba vezényelt olimpiai díjugrató lovascsoportnak,¹⁷ az olimpián azonban nem versenyzett. Részt vett a Felvidék és Kárpátalja visszacsatolásában,¹⁸ az erdélyi bevonulásban, valamint a délvidéki harcokban. 1942. április 30-án a III. hadtest hadtestközvetlen 1. huszárütegének¹⁹ parancsnokaként indult a keleti hadszíntérre,²⁰ ekkor őrnagyi rangban szolgált. Megkapta a Felvidéki, az Erdélyi és a Délvidéki Emlékérmet, a Tiszti Szolgálati Jelet, a Tűzkereszt I. fokozatát, a Kormányzói Dicsérő

⁷ A magyar királyi 9. honvéd könnyűhadosztály katonáinak fotói a keleti hadszíntérről, 1942. április–1943. május.

⁸ Géczy Julianna (született: 1897. január 1.), Géczy Miklós (született: 1897. október 26.), Géczy László (született: 1899. május 21.), Géczy Béla (született: 1902. június 30.), Gécz Livia (született: 1904. február 22.) és Géczy Eleonóra (Nóra) (született: 1906. november 27.).

⁹ GÉCZY 1916, 14.

¹⁰ KEMPELEN 1932, 336.

¹¹ 1934-ben az öt legeredményesebb lovas díjugratásban: Platthy József, Schaurek Ottomár, Inkey László, Németh Dezső, Géczy Béla. ERNST 2014, 330–331.

¹² Tasnády Szücs Erzsébet Budapesten született, édesapja Tasnády Szücs András, a MÁV alelnöke, helyettes államtitkár, majd az IBUSZ elnökevezérigazgatója volt. BOZZAY 1931, 360–363.

¹³ A Magyar Királyi Lovaglótanár-képző és Hajtóiskola, más néven Örkénytábor vagy „Örkény vitéz” Honvéd Lovastábor Táborfalva közigazgatási területén viszonylag rövid ideig, tizennégy tanévig működő katonai oktatási intézmény volt. A tanárképzőt 1930. szeptember 30-án adták át. A Lovaglótanár-képzőben a tanév augusztus 20-tól július 10-ig tartott. A minimum kétéves csapat-szolgálat és az elvégzett equitáció után kerülhettek a tisztek az örkényi egyéves tanárképző tanfolyamra. Egy évfolyamon általában kilenc tiszt vett részt (négy huszár, négy tüzér és egy vonatcsapatbeli; később a létszámot emelték). Az iskolába egy szolgálati és egy saját tulajdonú hátsóloval kellett bevonulni, a többi lovat az iskola biztosította. Az egyéves tanfolyam után a legjobb hallgatók kerülhettek a II. évfolyamra, amely alatt már versenyen is indulhattak. ERNST 2014, 137–140.

¹⁴ ERNST é. n.

¹⁵ A díjugrató olimpiai osztály tagjai: Schaurek Ottomár százados, Barcza Elemér, Bodó Imre, Endrődy Ágoston, Géczy Béla, Parázsó Zoltán, Visy István főhadnagyok. A díjlovas olimpiai osztály tagjai: Sallay Bertalan százados, Exterde Dénes, Grosch Ödön, Mészáros Zoltán és Szilágyi Dezső főhadnagyok. A military osztály a két csoport lovasaiból állt, teljesítményük alapján. Az olimpiai keret munkáját Binder Ottó alezredes (díjugratás), Németh Dezső (military) és Hanthy Lajos (díjlovaglós) századosok irányították. ERNST 2014, 137–140.

¹⁶ ERNST 2014, 137–140.

¹⁷ Magyar Világhíradó 455. Az új örkénytábori lovaglótanári iskolába vezényelt olimpiai lovasok ugrató munkája. Nemzeti Filmintézet, Filmarchívum, Filmhíradók Online, <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=389> (elérés: 2023. 08. 18.)

¹⁸ A 2. lovasdandár 1939.

¹⁹ A III. hadtestközvetlenek közé tartozó 1. lovas ágyús üteg.

²⁰ MOLNÁR – SZABÓ 2014, 121 (Géczy Béla rövid életrajza, Szabó Péter összefoglalója).

Elismerést a hadiszalagon a kardokkal,²¹ és a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét a hadiszalagon a kardokkal.²² Egyetlen német kitüntetést sem fogadott el, és a nyilas hatalomátvétel után nem esküdött fel a nemzetvezetőre.²³ 1944. május 1-től alezredesi²⁴ rangban szolgált, 1944. november 1-jétől az 1. tábori tüzérsztyály²⁵ parancsnokaként²⁶ vett részt a Földeák, Battonya és Bölcske térségében folyó harcokban, majd a Margit-vonal védelmében.²⁷ 1945. március 30-án Csicsónál²⁸ esett szovjet hadifogságba,²⁹ ahonnan 1948. július 18-án tért vissza.³⁰ Hazatérése után Budapesten az egyiptomi (EAK)³¹ nagykövetség gépkocsivezetőjeként dolgozott nyugdíjba vonulásáig.³² 1986. október 10-én hunyt el. Özvegye a Magyar Mezőgazdasági Múzeumnak adományozta lovas relikviáit, köztük lovaglótanári diplomáját.³³

A 2. MAGYAR HADSEREG KIKÜLDÉSE A KELETI HADSZÍNTÉREN

A Német Birodalom 1941. június 22-én indította meg a Barbarossa fedőnevű hadműveletét a Szovjetunió ellen. Nem sokkal később – Kassa bombázását és egy gyorsvonatot ért támadást követően – Magyarország és Oroszország között is beállt a hadiállapot, azonban ekkor még nem volt kifejezett német kérés a magyar katonai részvételt illetően. Az önkéntes segítségnyújtást viszont a németek természetesen elfogadták, így Magyarország is részt vett³⁴ a Szovjetunió elleni háborúban már 1941-ben.³⁵ 1941–1942 telén megváltozott a helyzet, mert a Szovjetunió ellentámadása jelentősen visszavetette a német csapatokat. Joachim von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter január 6-án Magyarországra érkezett és a tárgyalások során sikerült kicsikarnia azon ígéretet, miszerint az ország „*lehetőségeinek végső határáig*”³⁶ részt vállal a háborúból a keleti hadszíntéren. A részletek tisztázása már Wilhelm Keitel vezértábornagyra várt, aki végül kompromisszumot kötött a magyar kormánnyal.³⁷

A megállapodás értelmében egy hadseregpáncsnokság alárendeltségében kilenc gyalogdandárt, egy páncélos dandárt és egy repülőköteléket kívántak a frontra küldeni. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg élére Jány Gusztáv vezérezredest nevezték ki, összlétszáma 207 ezer fő volt, azonban a harcoló alakulatok létszáma nem érte el a 120 ezer főt. A katonai vezetés igyekezett tartalékolni – a fegyverzet és a felszerelés mellett – a katonailag legértékesebb korosztályokat egy esetleges katonai-politikai összeomlás esetére, ezért a 2. magyar hadseregben magas volt a póttartalékosok (35–45 év közötti korosztály), a nemzetiségiek (20%) és a munkaszolgálatra kötelezettek (10%) aránya. A részleges mozgósítás az ország teljes területét érintette, azért, hogy egyformán terheljék a kilenc honvédkerületet.³⁸ A kivonuló három hadtest (III. szombathelyi, IV. pécsi és VII. miskolci) páncsnoksága alá három-három hadosztály tartozott. A III. hadtesthez a 6., a 7. és a 9. könnyű

²¹ HK Személyes ügyek. 1944. március 1. (LVI. évf. 9. sz.) 142; MF 1942. június 3. (II. évf. 23. sz.) 17.

²² HK Személyes ügyek 1942. október 7. (LIV. évf. 41. sz.) 903; MF 1942. október 28. (II. évf. 44. sz.) 3.

²³ ORDAS 1996a, 267.

²⁴ TOMKA 2001, 151.

²⁵ Az 1. Bercsényi Miklós tüzérsztyályt 1944 augusztusában mozgósították. UNGVÁRY 2005, 514.

²⁶ TOMKA 2001, 151.

²⁷ UNGVÁRY 2005, 514.

²⁸ Község Szlovákiában, a Nyitrai kerület Komáromi járásában.

²⁹ A történelmi magyar határon megadta magát, mert ő csak Magyarország védelmére esküdött fel, Németország védelmére nem. ORDAS 1996a, 267.

³⁰ MOLNÁR – SZABÓ 2014, 121 (Géczy Béla rövid életrajza, Szabó Péter összefoglalója).

³¹ Egyesült Arab Köztársaság

³² ORDAS 1996b.

³³ TAKÁTS 2007, 143.

³⁴ Kárpát-csoport (a Gyorshadtest, az 1. hegyi és a 8. határavadász dandár) 1941. június 27-től július 9-ig, 1941. július 9-től 1941 novemberéig csak a Gyorshadtest (összesen 90 ezer fő). 1941 novemberétől (illetve decemberétől) öt megszálló dandár (összesen 40 ezer fő). SZABÓ 2019, 19.

³⁵ SZABÓ 2019, 21.

³⁶ KOZÁRI – VIZI 2010, 217–221.

³⁷ SZABÓ 2019, 17–30.

1. térkép. A vasúti szállítási vonala a magyar határtól Kurszkig 1942 tavaszán (WMM ÚDGY, ltsz.: 1987.85.4.; KISHINDI KOMPOSCHT 1943, 1. melléklet 8–9)

hadosztály³⁹ tartozott, a IV. hadtesthez a 10., a 12. és a 13. könnyű hadosztály,⁴⁰ a VII. hadtesthez pedig a 19., 20. és 23. könnyű hadosztály.⁴¹ A hadsereg állományához tartozott továbbá az 1. tábori páncélos hadosztály – amely a hadsereg egyetlen gyorsan mozgó seregteste volt – és egy – jelképes erejű – repülőkötelék, valamint a hadseregközvetlen⁴² alakulatok.⁴³ A 2. magyar hadsereg alakulatait 1942. április 11-e és július 27-e között szállították ki a keleti hadszíntérre. A III. hadtest alakulatai az első csapattestek között érkeztek ki a keleti hadszíntérre 1942 tavaszán, már május végén fel kellett váltaniuk a 2. német hadsereg két hadosztályát (körülbelül 60 km hosszú arcvonalon). Az első lépcsőben kiszállított alakulatok általában az alábbi útvonalon érkeztek ki a hadművelési területre: Komárom–Érsekújvár–Galánta–Trenčsén–Zsolna–Jablonkai-hágó–Katowice–Kielce–Radom–Deblin–Lukow–Breszt–Minszk–Szmolenszk–Gomel–Brjanszk–Orel és Kurszk. A 9. könnyű hadosztály alakulatai május 5-étől rakodtak ki Kurszk elővárosaiban.⁴⁴ (1. térkép)

Géczy Béla őrnagy a III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének parancsnokaként indult a keleti hadszíntérre 1942. április 30-án. A fényképalbumában található képek bepillantást engednek a 9. könnyű hadosztály⁴⁵ alakulatainak – elsősorban az 1. huszárüteg – mindennapjaiba 1942 áprilisától egészen 1943 januárjáig. Az amatőr fényképészek sok képet készítettek a vasútállomásokon a keleti hadszíntérre való elvonulás időszakában. Jellemzően megörökítették a berakodást, a búcsúzkodó honvédeket és az útközben látott megállókat. Ilyen jellegű felvételek természetesen Géczy Béla fényképalbumában is megjelennek. Számos képet találunk a III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének bevagonírozásáról – amelyek Szabadkán készültek 1942. április 19-én – és megjelennek az album-

³⁹ III. hadtest alakulatai: a 6. komáromi, a 7. soproni és a 9. nagykanizsai hadosztály.

⁴⁰ IV. hadtest alakulatai: a 10. kaposvári, a 12. szekszárdi és a 13. kecskeméti hadosztály.

⁴¹ VII. hadtest alakulatai: a 19. miskolci, a 20. egri és a 23. kassai hadosztály.

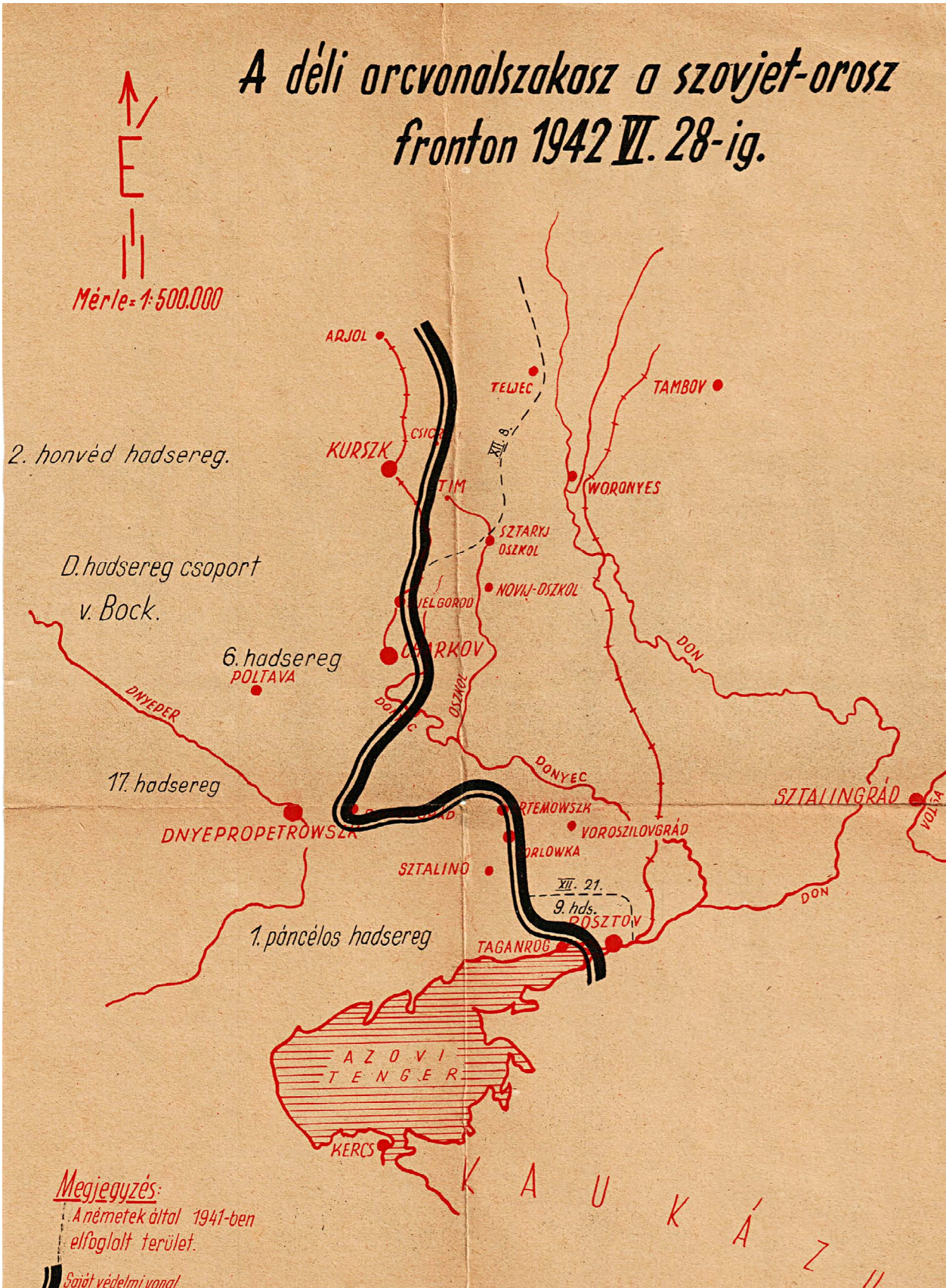
⁴² A 2. magyar hadsereg hadseregközvetlen alakulatai: két nem teljes értékű gépvontatású, nehéz, illetve közepes tarackos tüzérszázad, egy szintén csonka fővezérség-közvetlen légvédelmi tüzérszázad, két önálló légvédelmi gépágyús üteg, egy fényszóró század, két híradó-zászlóalj, egy utászászlóalj, három hadtápszászlóalj, egy-egy rádiófelderítő, gépkocsizó vegyi harc, lángszórós, anyagfeldolgozó század, a haditudósító század, valamint 96 századnyi (ellátó, szállító, egészségügyi, műszaki, munkás és egyéb) vonatalakulat.

⁴³ SZABÓ 2019, 33–72.

⁴⁴ SZABÓ 2019, 80–90.

⁴⁵ Hadosztályparancsnokság, 9. könnyű tüzérezred, hadosztály-közvetlenek, 17. gyalogezred és 47. gyalogezred.

A déli arcvonalszakasz a szovjet-orsz fronton 1942 VI. 28-ig.

2. térkép. A déli arcvonalszakasz a szovjet-orsz fronton 1942. VI. 28-ig (WMM ÚDGY, ltsz.: 1987.85.2.; KISHINDI KOMPOSCHT 1943, 2. melléklet 72-73)

ban a vasúti kiszállítás során útba ejtett településekről készült fotók is. Május elejétől június végig a Kurszktól keletre fekvő ideiglenes védelmi vonalon, illetve a hozzá vezető úton a felvonulás alatti sátorozást és pihenőket, az erdei táborozást, az ideiglenes védőárkokat és fedezékeket, a bennük elhelyezett nehézfegyvereket, valamint az első harci cselekmények előkészületeit és az első hősi halottak sírjait fényképezték leggyakrabban a katonák. Amikor belelapozunk Géczy Béla fotóalbumába, elének tárulnak a fronton töltött idő békés, sőt olykor vidám pillanatai, a pihenőkben megörökített mindennapi tevékenységek: a fürdés, a borotválkozás, a mosás, a hajvágás. Láthatjuk Pesthy István⁴⁶ zászlóst, akinek épp a haját vágják rövide, a lavórban mosakodó Gichy János zászlóst, vagy a borotválkozó Néray Miklós⁴⁷ főhadnagyot. Az útba eső települések, a romos épületek és a helyi lakosság mellett kiemelt fotografiai témának számítottak a háborús „trófeák”, például a kilőtt szovjet harckocsik, a lezuhant ellenséges repülőgépek. (2. térkép)

AZ OPERATION BLAU ÉS DON MENTI HÍDFŐCSATÁK

A 2. magyar hadsereg csatlakozott a nyári (1942. június 28-án indított) német offenzívához, és azt a feladatot kapta, hogy Kurszk térségétől indulva jusson ki a Don folyóhoz. Az Operation Blau hadműveletben a III. hadtest három könnyű hadosztálya vett részt német csapatokkal kiegészítve (VII. német hadtest 16. gépkocsizó és 387. gyaloghadosztálya). A 9. könnyű hadosztálynak az offenzíva során Kurszkból kiindulva Tyim előtt kellett támadnia. Ez a szakasz volt a szovjet védelem legjobban megerősített része, ezért Tyimet csak a támadás negyedik napján, július 2-án sikerült elfoglalni és a 9. hadosztály súlyos árat fizetett a városért, elveszítette személyi állományának több, mint 10%-át.⁴⁸ Géczy Béla is megsebesült, aknasérülést szenvedett a Tyim közelében folyó harcok során 1942. június 30-án.⁴⁹ A III. hadtest Sztarij Oszkol irányába folytatta a támadást, átkelve az Oszkol folyón végül július 7–10 között jutott ki a Donhoz, közel 3000 fő veszteséget szenvedve. Elsőként a Major-csoport⁵⁰ – a III. hadtest gyors harccsoportja – érte el a folyót július 7-én.⁵¹

Miközben a csapatok előrenyomultak a Donhoz, számtalan felvétel készült a folyókon, hidakon való átkelésekről, a végeláthatatlan orosz-ukrán tájról. A katonáknak érthető módon kevés lehetősége volt a harci cselekmények közepette fényképezni, az ilyen jellegű fotókat szinte kizárólag haditudósítók készítették. Géczy Béla fotóalbumában találunk Sztrarij Oszkol közelében és Tyim mellett készült felvételeket is. (3. térkép)

A német hadvezetés két részre osztotta a Dél hadseregcsoporthoz tartozó 2. magyar hadsereg feladatát a támadást Sztálingrád és a Kaukázus irányába, míg a B hadseregcsoporthoz tartozó 2. magyar hadseregnek kiérkezése után azonnal fel kellett váltania az ottani német erőket és védőállást kellett elfoglalnia Voronyezstől délre, a Don folyó mentén. A magyar csapatoktól északra a 2. német hadsereg, délre pedig a 8. olasz hadsereg helyezkedett el.⁵² A Donhoz való kiérkezés sorrendje határozta meg

⁴⁶ Pesthy István továbbszolgálo zászlós a III. hadtestközvetlenek közé tartozó 1. huszárütegben (1. lovas ágyús ütegben) teljesített harctéli szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren. A Donnál vívott utóvédharcok során, 1943. január 17-én Rudkinónál haslövéses sebesülést szenvedett.

⁴⁷ Néray Miklós dr., vitéz, tartalékos főhadnagy a III. hadtestközvetlenek közé tartozó 1. huszárüteg (1. lovas ágyús üteg) fogatos tisztjeként teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren. A Dontól való visszavonulás során, 1943. január 30-án fagyási sérülést szenvedett.

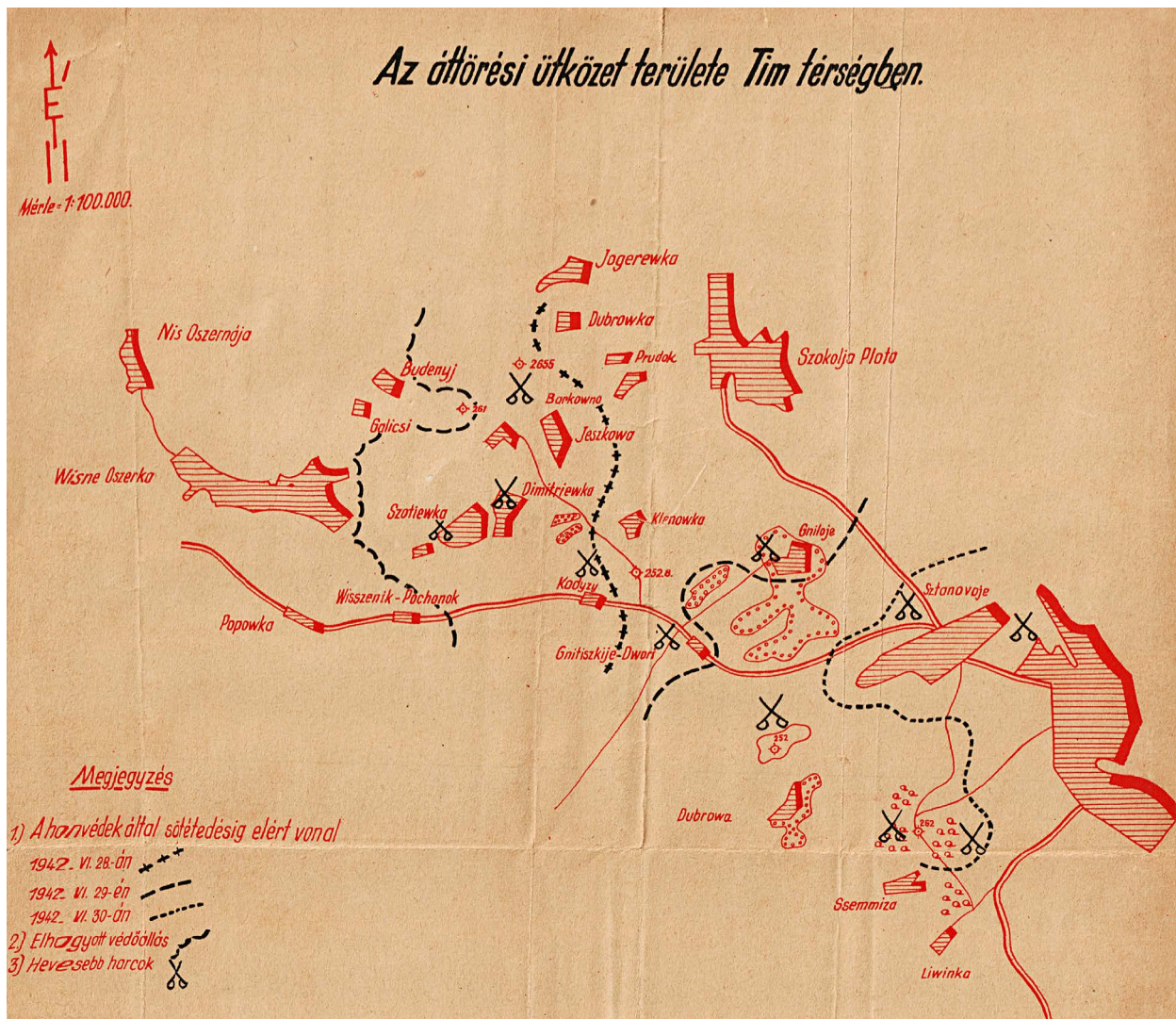
⁴⁸ SZABÓ 2019, 149–150.

⁴⁹ MOLNÁR – SZABÓ 2014, 121 (Géczy Béla rövid életrajza, Szabó Péter összefoglalója).

⁵⁰ Vezetőjéről, Major Ottó ezredesről kapta a nevét a III. hadtest gyorsalakulataiból szervezett csoport. Major Ottó a 47. gyalogezred parancsnoka volt. A Major-csoportba tartozott: a hadtest három önálló lovasszázada, a VI. és VIII. kerékpáros zászlóalj, egy légvédelmi gépágyús üteg, a német 611. páncélvadászosztály és egy-egy kis létszámú híradó, illetve egészségügyi részleg. A harccsoport feladata az volt, hogy Tyimet déli irányból megkerülve törjön előre Sztarij Oszkolig, majd a Don vonaláig. A feladat teljesítése után a Major-csoportot feloszlatták és alakulatait eredeti kötelékeikhez irányították vissza. SZABÓ 2019, 138–149.

⁵¹ SZABÓ 2019, 107–153.

⁵² SZABÓ 2019, 157–177.

3. térkép. Az áttörési ütközet területe Tyim térségében (WMM ÚDGY, ltsz.: 1987.85.3.; KISHINDI KOMPOSCHT 1943, 3. melléklet 88–89)

a magyar könnyű hadosztályok arcvonalszakaszának helyét a hadseregben belül. A 9. könnyű hadosztály a III. hadtest alárendeltségében maradt, védőszakasza (20–25 km) a hadsereg arcvonalának északi részén volt. A 9. könnyű hadosztály védővonalai viszonylagos tereptani előnyökkel rendelkeztek. A települések (Gremjacsj, Kosztyenki, Alekszandrovka) közel feküdtek a Don folyó jobb partjához, amely itt általában magasabb fekvésű volt, mint a túlpárt, a falvak közelében lévő erdők pedig jó lehetőséget kínáltak a rejtőzködéssel. A folyó túlpártján húzódó szélesebb árterület nádasai, erdői azonban még kedvezőbb rejtékhelyül szolgáltak az ellenfél csapatai számára.⁵³

Az 1942 augusztusában meginduló ellentámadás során sikerült a szovjeteknek hídfőket elfoglalniuk a Don mentén (Scsucsj, Korotojak, Uriv). A hídfőket a Vörös Hadsereg erősen védte, mivel kiindulópontnak tekintette őket a későbbi támadó hadműveletek megindításához. A hadsereg harcrendjébe beékelődő ellenséges hídfők komoly veszélyforrást jelentettek, ezért a magyar és a német hadsereg számos kísérletet tett felszámolásukra. A 2. magyar hadsereg két német gyaloghadosztály támogatásával 1942. július 18. és szeptember 16. között indított támadásokat a 6. szovjet hadsereg ellen. Ezeket a támadásokat nevezzük hídfőcsatáknak. Az uriv-sztorozsevojei valamint a korotojaki

⁵³ KOZÁRI – VIZI 2010, 217–255.

hídfőt háromszor, a csucsjeit pedig kétszer kísérelték meg elfoglalni. A jelentős véráldozatot követelő támadások sikertelenek voltak, csupán a korotojaki hídfőt és Sztorozsevoje települést tudták a magyar–német erők visszafoglalni, Uriv fele és a csucsjei hídfő a szovjet csapatoké maradt.⁵⁴

A szovjet csapatok Kosztyenki községnél is próbáltak kisebb hídfőt kialakítani, 1942. augusztus 8-án indítottak támadást a 9. könnyű hadosztály arcvonalszakaszán. A Vörös Hadsereg egységeinek sikerült befészkelni magukat a part menti mocsaras területre és visszaverni a magyarok támadását.

„Pár nappal ezelőtt a szovjet 144. hadosztály két ezrede átszivárgott a Donon. Kitűnően kiképzett rohamosztagosok bürükön⁵⁵ és ladikon keltek át, hogy hídfőt alkossanak a Don innenső oldalán. A magyar hadosztály parancsnoksága, amely ezen a szakaszon a Don védelmét látja el, előre sejtette az akciót, hisz a járőrök jelentették, hogy az oroszoknál az északi védőkörletben csökkentek a mozgások, míg a déli körletnél csoportosulást láttak. Ebből sejteni lehetett, hogy támadás van előkészületben. A szökevény bolsevista katonák meg bevallották, hogy Kosztyenki község ellen akarnak támadni, hogy itt hídfőt csinálva, a Don innenső oldaláról támadjanak Voronyezs felé... Így aztán nem érte váratlanul a magyarokat az erőszakos folyamátkelés, és tüzérségi meggyalogsági tüzefegyverekkel várták az oroszokat. Ki is lőttek a magyarok két szovjet üteget, 2 harckocsit, 2 aknavetőt, 1 Sztálin-orgonát.⁵⁶ Emberben is alapos vesztesége volt az ellenségnek: 5-600 halott, ugyanennyi sebesült és kétszáz fogoly... Ennek ellenére a bolsevisták kemény harcban kierőszakolták az átkelést... Az eligazítást úgy kaptuk a hadosztály 1. b. tisztjétől, hogy ma délután fél hatkor indul meg a magyar ellentámadás... Négy óra múlt néhány perccel. Itt ácsorgunk a lövegek körül, vitéz Néray Miklós főhadnagy, fogatos tiszttel és Papp László hadnaggyal beszélgetünk. A parancsnok, vitéz Garamszeghy Géczy Béla őrnagy a tüzérségi megfigyelő állásban van, onnan adja be telefonon a löelemeket.”⁵⁷

A Donhoz érve, július közepétől az állások és fedezékek építéséről, a kiépült védővonalról, az alakulatok elhelyezési körleteiről is készültek fényképek, leginkább Gremjacsje és Kosztyenki környékén. Készültek felvételek a tisztek csoportjairól és a honvédek frontszolgálatának mindennapi mozzanatairól is. Géczy Béla albumában számos képet találunk a Don közelében elhelyezkedő, álcázott figyelőállásokról, amelyekről Kuntár Lajos hadapród őrmester, haditudósító beszámolójában is találunk említést.

„Egyik éjjel sikerült a Donnak egyik nehezen tartható szakaszán egy zászlóaljnyi erőnek átkelni s hídfőt alkotni. Utána két zászlóalj hajtott végre átkelést, így összesen egy ezrednyi szovjet erő sűrűsödött össze egy aránylag kicsi árterületen. Gyalogságunk az árterület mögött húzódó magaslaton biztos állást foglalt el, s egymás után űzte vissza a szinte félóránként meginduló szovjet betörési kísérleteket. Kalászba sárgult rozstáblák között vezet utunk. A táblákban mindenütt jól álcázott kocsikat látok. Később pihenő bajtársak között porzunk tovább a Don felé. Egy pillanatra megállunk köztük. Pihenő zászlóaljba tartoznak. Tegnap váltották le őket. Ők tartották eddig a domb védelmi vonalát. Az egyik kisebb völgyben tüzérüteg van. Ha nem heverésznének körülötte a kezelő tüzérek, észre sem vennők a lövegeket, olyan nagyszerűen álcázták rozskévékkel. Elbeszélgetünk a fiúkkal. (...) A tyimi áttörés után az úgynevezett gyorscsapatba tartoztak, így Sztarij Oszkol irányában előre törve elsőként érték el a Dont. Július 8-tól 12-ig tartották a vonalat, amíg le nem váltották őket. Ebben az állásban két nap óta vannak, s az átkelési kísérletek megghiúsítása a fő feladatuk. (...)

Visszatérve az erdőbe, jelentkezem a tüzércsoport-parancsnokságon. Megtudom, hogy az erdőtől balra, a dombvonulat legkiemelkedőbb pontján tüzérfigyelő hely van, ahonnan belátni az egész arcvonalszakaszt. (...) Az erdő szélén rohamsisakos tüzérek fekszenek. A főfigyelő közelbiztosítói. Ők mutatják meg a futóárok kezdetét, amely a főfigyelőhöz vezet. Lehúzódva, futva teszem meg a

⁵⁴ SZABÓ 2019, 178–235.

⁵⁵ Patakon, árkon átívelő palló, kisebb gyaloghíd, átjáró népies elnevezése. MNyÉS I. 763.

⁵⁶ Sztálin-orgona: a második világháborúban kifejlesztett és nagy tömegben használt szovjet rakéta-sorozatvető. A Sztálin-orgona elnevezést a német katonák találták ki, mivel kilövéskor a rakéták hangja az orgonára emlékeztette őket. Az eszköz másik közismert – a szovjet katonák által előszeretettel használt – elnevezése a Katyusa volt.

⁵⁷ KUNTÁR 1943, 91–92.

250–300 m hosszú utat. Az árok végén, ágakkal álcázott bunkerben van a főfigyelő. A két üteg közös figyelője. a szögtávcsövek lencségei, mint mágikus szemek emelkednek ki a bunkerből. Bent távbeszélőkészülékek, körülöttük tüzekek fekszenek. Ők tartják az összeköttetést a főfigyelő, a tüzelőállás és a felderítő járőr között. Alig jelentkezem Géczy Béla őrnagynál, s engedélyt kérek a figyelésre, amikor óriási durranás reszketeti meg a levegőt mögöttünk. – Jókor érkezettél! Már kezdődik is! – szölt az őrnagy, s gyorsan elhelyezkedik a szögtávcsőnél.”⁵⁸

A szovjetek – miután erősítést kaptak – betörték a magyar állásokba és elfoglalták Kosztyenki községet is. A 9. könnyű hadosztály zászlóaljai augusztus 10-én megállították a szovjet betörést és ellentámadást kíséreltek meg, melynek során – heves harcok árán – visszafoglalták Kosztyenkit és az eredeti védőállásokat. A 9. könnyű hadosztály tisztjei Major Ottó ezredes – a 47. gyalogezred parancsnoka – harcálláspontján tanácskoztak a Kosztyenkinél lévő szovjet hídfő felszámolására indítandó támadás részleteiről. A megbeszélés idején több felvétel is készült a kosztyenki erdőben, amelyeket Géczy Béla albuma is megőrzött az utókornak. Fennmaradtak fényképek a szovjet hadifoglyokról, a sebesült honvédekről és a magyar katonasírokról is. Nem sikerült a szovjet erőket visszavetni a túlsó partra, egy zászlóalj a parthoz szorítva december 30-ig tartotta a hídfőt. Az 1942. augusztus 8. és 13. között zajló Kosztyenki körüli harcokban a 9. könnyű hadosztály súlyos veszteségeket szenvedett. A hősi halottak és eltűntek száma körülbelül 150 fő volt, 674-en (köztük harmincnégy tiszt) pedig megsebesültek.⁵⁹

A DON MENTI ARCVONAL VÉDELME

1942. szeptember végére a Don menti hídfőcsaták a magyar hadsereg arcvonalán befejeződtek, a csapatok védelemre rendezkedtek be az elért vonalban. Géczy Béla őrnagyot 1942. október 1-én bízták meg a 9/II. könnyű tüzérosztály parancsnokságával.⁶⁰ 1942 szeptemberétől 1943. január elejéig – több mint négy hónapos – hadműveleti szünet állt be a keleti hadszíntéren. Ekkor ismét békésebb témájú fényképek készültek a hadsereg mindennapjairól, és sokan megörökítették a téli védőállások építését.

A 2. magyar hadsereg személyi állománya, fegyverzete és felszerelése 1942 őszére megfogyatkozott. Súlyos ellátási és utánpótlási gondokkal küzdve várta sorsának beteljesedését. Már 1942 nyarán egyértelművé vált, hogy ezt a hadsereget nem a modern háború igényeinek megfelelően szervezték, a tüzérség és a harckocsiállomány túl csekélynek bizonyult, rohamlövegekre, aknavetőkre és páncélvadász osztályokra lett volna szükség, hogy válaszolni tudjanak a jelentős szovjet fölényre.⁶¹ Jány Gusztáv vezérezredes 1942 szeptemberében hiába kérte a hiányosságok mielőbbi kiküszöbölését, a veszteségek pótlását, a téli ruházat kiszállítását és az ételmezés javítását.⁶² A hátsószágból még szeptemberben elindított rögtönzött téliruha-szállítmányok például csak novemberben érkeztek meg, a csapatok pedig csupán karácsonyra kapták meg azokat.⁶³ A 2. magyar hadseregnek 208 kilométer hosszú szakaszon kellett védeni a Don folyó vonalát. 1942. október 1-jén 204.160 ember (7160 tiszt és 197 ezer katona) tartozott ételmezési létszámába. Ötvennégy magyar és három német gyalogzászlóalj látta el a védelmi feladatokat, ami azt jelentette, hogy egy zászlóaljnak legalább 5 kilométeres szakaszt kellett védenie. Ekkora védelmi szakaszon a rendelkezésre álló tüzérrő nem volt elegendő a szilárd védelem kiépítéséhez.⁶⁴

⁵⁸ Kuntár Lajos hadapród őrmester, haditudósító beszámolója a 9. könnyű hadosztály Kosztyenkinél, 1942 augusztusában vívott hídfőharcáról. Közli: KUNTÁR 1943, 87–91. Újabb közlése: KUNTÁR 2003, 44–48.

⁵⁹ MOLNÁR – SZABÓ 1992, 13.

⁶⁰ MOLNÁR – SZABÓ 2017, 67.

⁶¹ SZABÓ 2019, 260–274.

⁶² KOZÁRI – VIZI 2010, 236–238.

⁶³ SZABÓ 2019, 305–307.

⁶⁴ KOZÁRI – VIZI 2010, 239–241.

A magyar katonai vezetés tisztában volt a feladat kivitelezhetetlenségével, Jány Gusztáv többször kérte az arcvonal rövidítését, azonban törekvései nem jártak sikerrel. A 2. magyar hadsereg csapatai az adott körülmények között nem voltak képesek egy mélységében tagozott védelem kiépítésére, amely a tömeges harcok számára is ellen tudott volna állni. A védelmet nem lehetett az előírásoknak megfelelően felépíteni, az állások legtöbbször csak kezdetlegesen voltak kiépítve. Az első vonal sok esetben ott épült ki, ahol a nyári-őszi harcok során a front megmerevedett. Nem törekedtek arra, hogy a tüzérvények hatása maximálisan érvényesüljön, és az előterep tökéletesen megfigyelhető és belőhető legyen. Kevés volt a tüzér a fő ellenállási vonal előtt, mivel a csapatok nem tudták kellő sűrűségben megszállni a területet, valamint a rendelkezésre álló tüzérség is kevésnek bizonyult. Nem volt elég erő megerősítésre és ellenlökésre, mivel lehetetlen volt tartalékokat képezni. A védelemnek nem volt mélysége, a hátsó védőcsapatok és reteszállások (ellenállásra kiépített tereszakaszok) hiányában könnyen áttörhető volt. Az első vonal előtt hiányosan épült ki az aknamező, a műszaki akadályrendszer túl kevés volt. A védelmet sérülékennyé tette a harcok során szemben a mozgékony páncélvadászcsapatok szinte teljes hiánya, a páncéltörő eszközök számbeli és minőségi elégtelensége. A tartalékcsapatok manőverező képessége gyakorlatilag nullára redukálódott szállítóeszközök hiányában. A magyar védelem ellenálló képességét ezek a tényezők jelentős mértékben csökkentették és tovább rontotta a helyzetet, hogy a csapatok állandóan arcvonalszolgálatban voltak. Az első vonal áttörése esetén tehát várható volt a védelem teljes összeomlása.⁶⁵

A magyar csapatoknak 1942 novemberében szembesülniük kellett az orosz tél kegyetlenségével. A motorok üzemképtelenné váltak, a lövegeket nem tudták mozgatni, és befagytak a fegyverek zár szerkezetei. A lovak sem bírták az extrém körülményeket és tömegével hullottak el. A hadsereg hiányos ruházati ellátottsága katasztrófával fenyegetett, mivel a katonák számára létszükségletté váló meleg ruházat nem érkezett meg időben a frontra, és 1942 decemberére a meglévő ruházat is nagymértékben elhasználódott. A túl kevés és ráadásul rossz minőségű élelem jelentősen hozzájárult a csapatok erőnlétének gyengüléséhez.⁶⁶ A katonák földbe vajt bunkerekben, fedezékekben húzódtak meg, amiket a kevés fűtőanyag miatt csak csekély mértékben tudtak fűteni. A mostoha körülmények között a honvédek harci kedve rohamosan csökkent, ami nem csoda, ha figyelembe vesszük a felszerelés (ruházat, lőszer és élelemellátás) hiányosságait. A folyamatos frontszolgálat tovább rontotta a csapatok pszichikai és fizikai állapotát.⁶⁷ Novembertől, a gyakori havazások kezdetétől számos fénykép, készült a behavazott állások, fedezékek előtt, téli védő- és álcaöltözetben pózoló honvédekről, és sokan megörökítették a fronton töltött karácsony csendes pillanatait. Géczy Béla albumában is vannak ilyen felvételek, amelyek Ivanovkán készültek 1942 karácsonyan.

Szovjet oldalon az Uriv környéki arcvonalszakasz védelmét 1942 októberében a szovjet 6. hadseregtől a Moszkalenko vezérőrnagy által vezetett 40. hadsereg vette át. Az urivi és scsucseji hídfőkön kívül több kisebb hídfő is volt a Vörös Hadsereg birtokában (Alekszandrovka, Arhangelszkoje, Csernyeckij tanya). Az uriv-sztorozsevojei hídfő kiterjedése 13 kilométer széles és 8 kilométer mély volt, ez a hídfőállás képezte a további szovjet hadművelési tervek egyik alapját. A szovjet támadás céljáról és irányáról egymásnak ellentmondó hírek jutottak el a 2. hadsereg parancsnokására, szinte az utolsó pillanatig bizonytalanságban tartva ezáltal a magyar katonai vezetést.⁶⁸ A szovjet támadás célja kezdetben a Voronyezs–Rosztov vasútvonal birtokba vétele volt a Szvoboda állomás körzetében lévő szakaszon. Ez a cél azonban december végére megváltozott, ekkor már az Osztrogozsszk-Rosszos körzetében lévő német, magyar és olasz hadosztályok bekerítését és megsemmisítését irányozták elő.⁶⁹

⁶⁵ SZABÓ 2019, 260–274.

⁶⁶ KOZÁRI – VIZI 2010, 242–243.

⁶⁷ SZABÓ 2019, 372–388.

⁶⁸ SZABÓ 2019, 372–388.

⁶⁹ KOZÁRI – VIZI 2010, 243–246.

A 2. MAGYAR HADSEREG VÉDELMI HARCAI AZ URIVI ÁTTÖRÉS UTÁN

A szovjet offenzíva 1943. január 12-én indult meg. A Vörös Hadsereg a 7. könnyű hadosztály bal szárnya, majd a 20. könnyű hadosztály jobb szárnya ellen indított támadást az urivi hídfőnél. Délutánra a szovjeteknek jelentős eredményt sikerült elérnie, gyakorlatilag áttörték a 7. könnyű hadosztály frontját, estére pedig már a betörés mélysége 6–10 kilométer mélységű volt. A IV. hadtest parancsnoka másnapra ellentámadást tervezett.⁷⁰ A 2. hadsereg vezérkari főnöke úgy ítélte meg, hogy a rendelkezésre álló erő túl kevés ehhez, ezért január 12-én este kérte a Cramer-hadtest⁷¹ bevetését. A Cramer-hadtestet 1943. január elsejével hozták létre. Öt egység tartozott hozzá, mégpedig az 1. magyar páncélosadosztály, a 168. német gyalghadosztály kétharmada, a 26. német gyalghadosztály, a 700. német páncélos csoport és a 190. német rohamlövegosztály.⁷² A hadosztály bevetéséhez Hitler engedélyére volt szükség, sem Jány vezérezredes, sem pedig von Weichs vezérezredes, a B hadseregcsoport parancsnoka nem rendelkezhetett az alakulattal.⁷³ A január 13-án reggel meginduló ellentámadást nem sikerült összehangolni sem térben, sem időben, a német–magyar kötelékeket részenként vetették harcba, ezáltal a szovjet erők könnyedén felmorzsolták őket. Január 14-én délelőtt a második ponton, Scsucsjénél is áttörte az arcvonalat a Vörös Hadsereg. A magyar hadsereg reménytelen helyzetét tetőzte, hogy az olasz szakaszon, Kantyemirovkánál is összeomlott az arcvonal. A hadsereg vezetése számára január 15-én estére nyilvánvalóvá vált, hogy a front nem tartható és az eredeti arcvonalat nem lehet visszaállítani. Január 16-ra a 2. magyar hadsereg négy részre szakadt és a kilenc hadosztályából öt súlyos veszteséget szenvedett, vagy lényegében megsemmisült. A visszavonulási parancsot azonban nem adták ki. Nem adták ki, amikor a III. hadtestet elvágták, a IV. hadtestet szétverték és VII. hadtestet a bekerítés veszélye fenyegette. De még akkor sem rendelték el a visszavonulást, amikor a VII. hadtest jobb szárnyán álló olasz megkezdték a visszavonulást, még nagyobb veszélybe sodorva ezáltal a magyar honvédeket.⁷⁴

Jány Gusztáv végül január 17-én – miután hajnalban megkapta a parancsot a B hadseregcsoporttól – rendelte el a visszavonulást. Ekkor azonban már túl késő volt, a szervezett visszavonulás reménye szertefoszlott, a szétvert csapatrészek önállóan hátráltak. 1943. január 22-én a B hadseregcsoport parancsnoksága Hitler engedélyével úgy döntött, hogy a 2. magyar hadsereget kivonja az arcvonalból és a front mögötti területen gyülekezteti. A visszavonulást a Vargyassy Gyula vezérőrnagy által vezetett – harcképes magyar alakulatokat összefogó – csoport, valamint a Cramer-hadtest csapatai biztosították.⁷⁵ A 2. magyar hadsereg többi alakulatától elvágott III. hadtest rendkívül nehéz helyzetbe került. A 2. német hadsereg parancsnoka a VII. német hadtest alárendeltségébe vonta a magyar alakulatot. A német–magyar erők harcolva, egyik bekerítésből a másikba jutva, úgynevezett vonuló katlanként hátráltak a hómezőkön át. A német hadtest parancsnoka a III. hadtestet utasította a visszavonulás biztosítására, mintegy feláldozva a magyar honvédeket. Gróf Stomm Marcel hadtestparancsnok február 1-én azt az utasítást kapta, hogy kíséreljen meg kitörést a szovjet vonalakon keresztül nyugati irányba. Stomm altábornagy február 3-án szovjet fogságba esett, előtte azonban feloszlatta hadtestét. Alárendeltjei azonban együtt tartották katonáikat és sikerült kivezetniük őket a bekerítésből. Az 50 ezer főből mindössze 6–7000-en maradtak.⁷⁶

A magyar csapatok döntő része minden tőle telhetőt megtett a szovjet offenzíva visszaveréséért és helytállt a kegyetlen körülmények között. A Vörös Hadsereg erőfölénye és a magyar hadsereg-

⁷⁰ KOZÁRI – VIZI 2010, 246.

⁷¹ A német hadvezetés úgy döntött, hogy hadászati tartalékként működő harccsoportot hoz létre a 2. hadsereg védelmi vonala mögött, amelynek parancsnokságával Hans von Cramer vezérőrnagyot bízták meg.

⁷² SZABÓ 2019, 372–388.

⁷³ SZABÓ 2019, 406–415.

⁷⁴ SZABÓ 2019, 416–464.

⁷⁵ SZABÓ 2019, 465–543.

⁷⁶ KOZÁRI – VIZI 2010, 246–252.

gel szemben támasztott túlzott mérvű feladat, tetőzve a felkészületlenség, a hiányos felszerelés és ellátás okozta komoly nehézségekkel végül katasztrófához vezetett. A mínusz 32–42 fokos hidegben, a túlerővel szemben nem megfelelő fegyverzettel harcoló és ellátás nélkül visszavonuló csapatok fegyelme megtört, a kötelékek szétestek, elvesztették az összeköttetést az előjáró parancsnokságokkal. A szilárd vezetést megőrző csapatok azonban rendezetten vonultak vissza. Géczy Béla harctudósításában a következőt írta 1943. február 15-én: „*Ad 2. Harceljárásunk a Don menti védelemben: a rossz létszámviszonyok és a nagy kiterjedések folytán szabályzatainktól eltérően a tartalékok hiányoztak. Gyalogezredek két zászlóaljából állottak, minden az első vonalban, mélységi tagolás nincs. Védőkörlet kiépítése keleti irányban tökéletes, reteszállások már csak hevenyészettek. Tüzérségi figyelő- és tűzrendszer a lehető legjobban működött, ellenséges tüzérséget a hadosztály tüzérsége nem éri el hordtávolsággal. Gyalogság és tüzérség együttműködése kifogástalan volt, a gyalogság tűzigényét mindig ki tudtuk elégíteni.*

Ad 3. a. Események súlyos alakulásának okát elsősorban a hidegnek tulajdonítom, I. 13–20-ig –30°C-nál nagyobb hideg volt (hőmérőnk –30°C-ig mutatott, ezen idő alatt a higanyszál nem látszott, lehetett –40°C is). Gyalogsági fegyverek, puska, géppisztoly, golyószóró a nagy hidegben nem működött; befagytak és sok törés fordult elő.

b. Csapatok a villámcsoportok megalakulása folytán erősen meggyengültek, tüzgépek 25%-a maradt csak meg.

c. Mozgás lehetősége a lovaknak teleltetőbe való küldése és a megmaradtak erős erőállapot csökkenése, valamint a nagy hó folytán erősen korlátozott volt. (Lovak 2 kg rozson és szalmán éltek, különösen a hidegvérűek munkateljesítménye 5–8 kilométerre csökkent.)

d. Nagy ellenséges számbeli fölény, harckocsi és repülő fölény; saját repülőgép nem volt látható. Ellenség nagyszámú sí-csapatának fellépése, mind géppisztollyal felszerelve.

e. Tüzérségünktől az összes golyószórót, géppisztolyt a gyalogság megerősítésére elvették, úgy, hogy a lövegeinkre és kézi fegyvereinkre voltunk utalva. Lövegek jól működtek, de a túlzott igénybevétel folytán – esetleg hideg is – sok volt a törés, sarkantyú majdnem mind, és sok volt alsó lövegtalp törés is.

*Ad 4. Alárendeltjeimről nem tudok senkit, kit kihallgatni lehetne. 9/II. könnyű tüzérosztály átadásakor a körülményekhez képest töretlen volt.*⁷⁷

A 2. magyar hadsereg – az eredeti dokumentumok alapján – körülbelül 120 ezer fő veszteséget szenvedett. A Donnál körülbelül 100 ezer fő esett el, sebesült meg, tűnt el vagy került hadifogságba. Az életben maradtak háromnegyed része a vonatalakulatokhoz tartozott, a harcoló állomány körülbelül 80–85 százaléka megsemmisült. A hivatalosan eltűnteknek nyilvánítottak körülbelül fele halhatott hősi halált, a másik fele pedig hadifogolytáborba került.⁷⁸

Géczy Béla őrnagy 1943. január 25-én mellhártyagyulladásban megbetegedett, január 27-étől június 1-jéig kórházi gyógykezelés alatt állt,⁷⁹ 1943. február 15-én keletkezett harctudósításában a következő olvasható: „*I. 24-én. Személyemre beteg lettem, 40°C láz, orvosfőnök szerint mellhártyagyulladás. Segédtsztem a hadosztályhoz értekezletre berendelve, ott kapjuk az előzetes parancsot a visszavonulásra való előkészületekre. Visszavonulás kezdődik 27-én, és lassú ütemben tart Kurszk keleti vonaláig.*

Hadosztályparancsnoki parancsra az orvosfőnök kórházba utal.

I. 25-én. Az ellenség hajnalban a volt 9/6. mozdonyállásból⁸⁰ nagy erővel támad, erős ellenséges tűz.

9/II. tüzérosztály parancsnokságát átadom Bónyay Sándor őrnagynak.

⁷⁷ Géczy Béla őrnagy, a 9/II. könnyű tüzérosztály parancsnoka harctudósítása a tüzérosztály védelmi harcáról és visszavonulásáról, 1943. január 11–28. MOLNÁR – SZABÓ 2017, 74.

⁷⁸ KOZÁRI – VIZI 2010, 253–255.

⁷⁹ MOLNÁR – SZABÓ 2014, 121 (Géczy Béla rövid életrajza, Szabó Péter összefoglalója).

⁸⁰ A mozdonyállás a tüzelőállásban levő tüzerütegnél a lövegek fogatainak, vontatóinak, valamint ellátó szerveinek (vonatának) a tüzelőállástól legfeljebb egy kilométerre távolabb létesített állomáshelye. ZACHÁR 1939, 239.

*10 órakor sebesültszállító gépkocsin Nyizsnyeje Turovóba szállítanak, beérkezés 19 órakor. Útközben több légitámadás.*⁸¹

Az 1943. január 12. és 26. közötti védelmi harcokról és a visszavonulásról – érthető módon – nem sok fénykép maradt fenn. Márciustól megkezdődött a gyülekezési és az újjászervezési körletbe való gyalogmenet, és 1943. április végén a 9. könnyű hadosztály maradványait szállító vasúti szerelvények is elindulhattak hazafelé. Sokan fényképeztek a hadosztály ünnepélyes fogadtatásakor a nagykanizsai főtéren, de a hazaút során és a háromhetes karantén idején is készült néhány felvétel. Ilyen jellegű képek azonban már nem szerepelnek Géczy Béla fényképalbumában, minden bizonyossággal azért, mert ő már január 27-től kórházi gyógykezelés alatt állt, és nem vett részt ezeken az eseményeken. Az album utolsó oldalára egyetlen fénykép került – egy magyar hadapród őrmester hősi sírjáról – és alatta a kissé megfakult bejegyzés olvasható: *„9. hadosztály I. 17-én az orosz támadást dél-nyugati irányból még visszaveri. 1943. I. 26. visszavonulás kezdete.”*

⁸¹ Géczy Béla őrnagy, a 9/II. könnyű tüzérsztály parancsnoka harctudósítása a tüzérsztály védelmi harcairól és visszavonulásáról, 1943. január 11–28. MOLNÁR – SZABÓ 2017, 73–74.

1. kép. Garamszegi Géczy Kálmán
huszárezredes gyermekeivel
Zalaegerszegen, 1904-ben

2. kép. Géczy Kálmán családja
Marosvásárhelyen 1913-ban

3. kép. Tisztavetés a Ludovika Akadémián 1924. augusztus 20-án

4. kép. Géczy Béla lóháton

5. kép. Géczy Béla Remény nevű lován

6. kép. Örkénytábor nagylovardája
1931–1932 körül

7. kép.
Öcsi, Géczy Béla
Lavendel II – Fren
származású ménje

8. kép.
Huszár üteg
tisztjei
1941-ben,
balról a negyedik
Géczy Béla

9. kép. A III. hadtest
1. lovas ágyús ütege
Szabadkán
1942. április 19-én,
bevagónírozás előtt

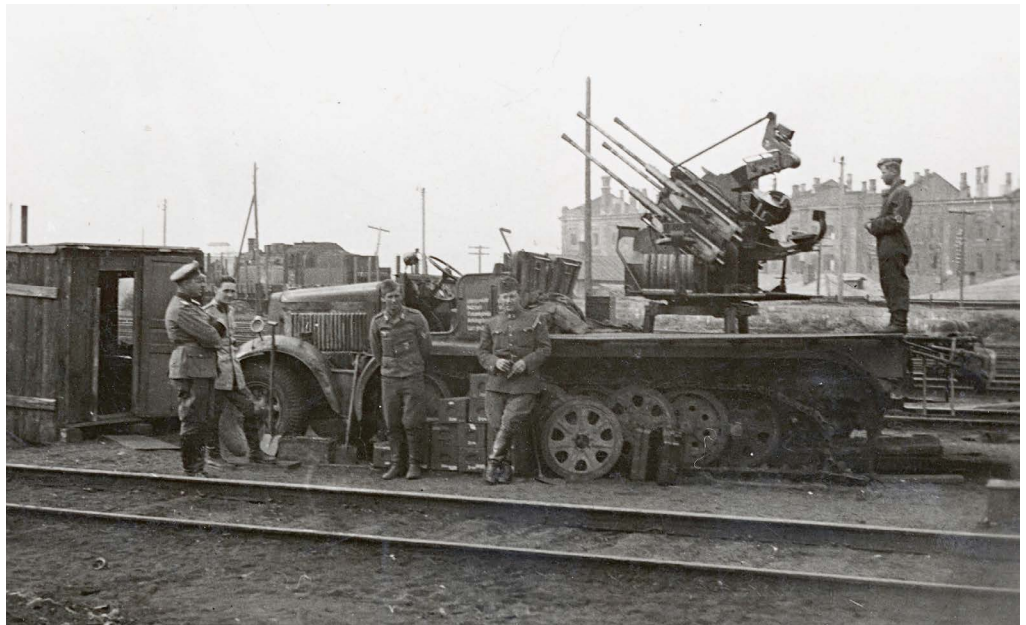

10. kép.
A III. hadtest
1. lovas ágyús ütege
Szabadkán
1942. április 19-én,
bevagónírozás előtt

11–14. kép. A III. hadtest
1. lovas ágyús ütegeinek bevasonírozása
Szabadkán, 1942. április 19-én

15. kép. Német katonák és egy magyar katona egy légvédelmi gépágyúnál Kurszk mellett, 1942. április

16. kép. Német légvédelmi gépágyú Kurszk mellett, 1942. április

17. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének tisztjei 1942-ben

18. kép. Tábori mozgókonyha 1942-ben a keleti fronton

19. kép. Hajvágás a fronton Kurszk közelében, 1942. április

21. kép. „Fürdőkádám” – Géczy Béla 1942 júliusában
a keleti fronton

20. kép. Hajvágás a fronton Kurszk közelében, 1942. április

22. kép. Kisebb folyóban egy híd roncsainál fürdőző katonák 1942 nyarán

23. kép. „Lakásom” – Géczy Béla 1942 nyarán a keleti fronton

24. kép. A sátor előtt napozó Géczy Béla 1942 nyarán a keleti fronton

25–27. képek. Beszélgetés pihenőben – Nagymosás – Tisztálkodás tábori körülmények között

28–30. képek. Néray Miklós főhadnagy borotválkozik 1942 nyarán a keleti fronton – Amikor a fotóst fényképezik... – Katonák tehenet fejnek valahol a keleti fronton 1942 nyarán

31. kép. „Sztarosza” –
magyar katonák a falu vénjével

32. kép. Német gyártmányú
harcokcsikkal tartanak
bemutatót

33. kép. Német harcokcsi a személyzetével
Sztarij Oszkol közelében

34. kép. Magyar lovasjárőr kilőtt szovjet
harcokcsival Sztarij Oszkol közelében

35. kép.
A 47. gyalogezred
törzsének katonái
egy kilőtt KV-1
nehézharcocsival
Kosztjenki
térképében,
1942 nyarán

36. kép. Magyar katonák lelőtt
szovjet repülőgép roncsaival 1942 nyarán

37. kép.
Lelőtt szovjet
Jak-1 repülőgép
a Don közelében

**38. kép. A Major-csoport néhány tagja Tyim közelében
1942. június 30-án**

**39. kép. Kőszeghy Attila vezérkari százados,
Major Ottó ezredes és Franco Vellani Dionisi
olasz haditudósító Kosztyenkinél,
1942. augusztus 18. előtt**

40. kép. Ütegpáncsnoki megbeszélés (9/5. üteg)

41. kép. A 9. könnyű hadosztály tisztjei szemlét tartanak a Don közelében, 1942 nyarán

43. kép. Az 1. lovas ágyús üteg figyelője a Don partján, Gremjacsje térségében 1942-ben

42. kép. Géczy Béla egy figyelőállás előtt a Don elérésekor, 1942

44. kép.
Figyelőállás
1942-ben
a Don közelében

45. kép. Kilátás a Donra a 9/5. üteg figyelőjéből Rudkinónál, 1942 nyarán

46. kép. Tanácskozás a 47. gyalogezred parancsnokának harcálláspontján Kosztyenkinél

47. kép. A 9. könnyű hadosztály tisztjei tanácskoznak Kosztyenkinél, 1942. augusztus 10. körül

48. kép. Tanácskozás Kosztyenkinél, a 47. gyalogezred parancsnokának harcálláspontján

49. kép. A kosztyenki hídfő felszámolására indítandó támadás tervének megbeszélése, 1942. augusztus 10. körül

50. kép. A 9/II. tüzérosztály parancsnokságának harcálláspontja 1942 nyarán az úgynevezett „Róka-erdőben”

51. kép. Eszes László tart. főhadnagy (jobb szélén áll) szovjet tisztet hallgat ki Kosztyenki környékén, 1942 nyarán

52. kép. 47. gyalogezredbeli honvédek őrzik a Kosztyenkinél fogságba ejtett szovjet katonákat az 1942. augusztus 9-ei ellentámadás után

53. kép.
Szovjet hadifoglyok

54–55. kép. Harcálláspont légitámadás után

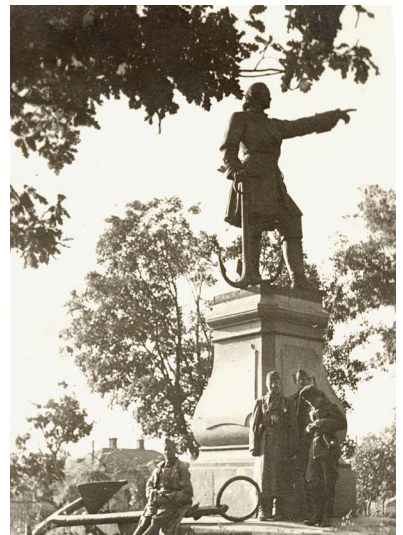
56. kép. Hmelevij Lesz, szélmalom

57. kép. Voronyezs

58. kép.
Voronyezs

59. kép.
Nagy Péter
cár szobra
Voronyezsben

60. kép. A 9. könnyű
tüzérezred tisztjei a tüzérségi
fedezék előtt a Don közelében,
1942 nyarán

61. kép. III. hadtest
parancsnokság,
Szemigyeszjatszkoje
1942 nyarán

62. kép. Fodor Zoltán
főhadnagy napozik
ütegének
egyik fedezékénél,
Rudkino közelében,
1942 nyarán

63. kép. A 9/5. üteg tüzelés közben

64. kép. A 9/5. üteg tüzelés közben

65. kép. A 9/5. üteg egyik 14 M 10 cm-es könnyű tarackja Rudkinónál, 1942 nyarán

66. kép.
Fedezéket
építenek
a 47. gyalog-
ezred
honvédjei
Kosztyenki
környékén,
1942 őszén

67. kép. Magyar munkaszolgálatosok utat építenek
1942 őszén a Don közelében

68. kép. Téli fedezék építése 1942 őszén a Don közelében

69. kép.
Mészáros Miklós
hadapród őrmester
a tüzérségi fedezék
előtt

70. kép. „Fedezékem” – 9. tüzérosztály
parancsnokság, 1942 karácsonya

71–72. kép. Kovács Ferenc tartalékos
zászlós és Mészáros Miklós hadapród
őrmester, 1942 karácsonya

73. kép. Karácsony a fronton,
9. könnyű hadosztály
parancsnokság,
Ivanovka, 1942. december

74. kép. Magyar szekerek a 9. könnyű hadosztály
parancsnokságánál, Ivanovkán, 1943. január

75. kép. Magyar honvédségi szekerek Ivanovkán,
1943. január

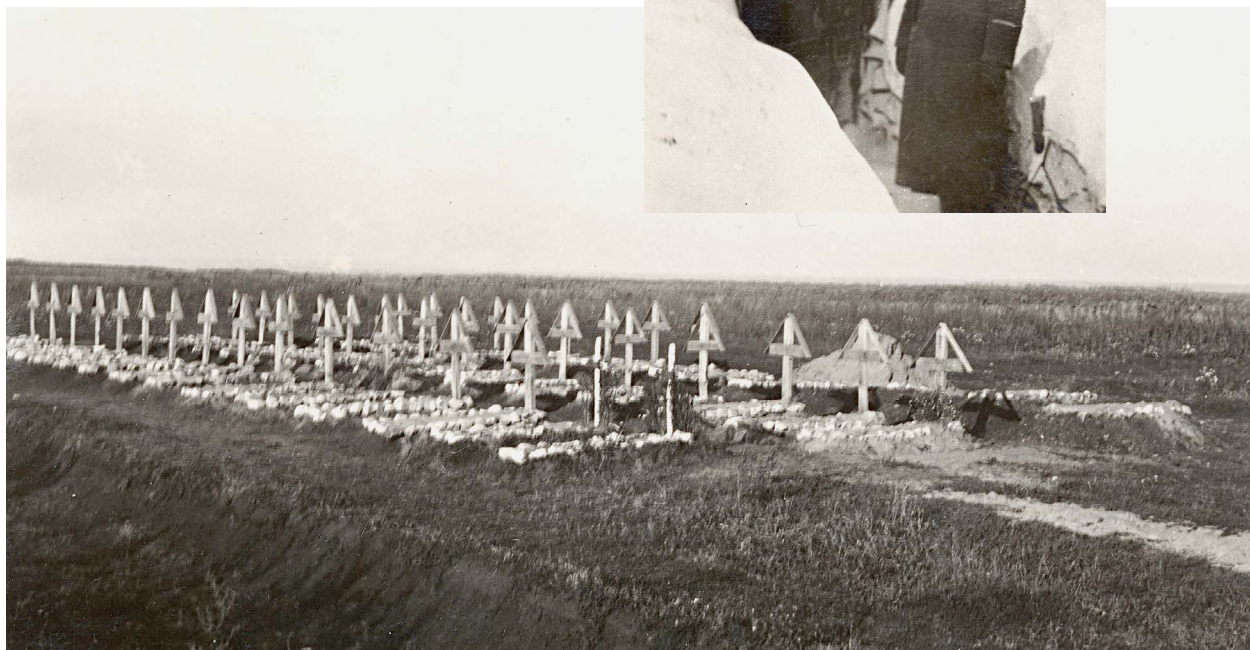

76. kép. Néray Miklós főhadnagy egy orosz lovas
szánon, 1943. január

77. kép. „ÁTADNÁ-LAK” – fedezék bejárata
a Don közelében, 1943. január

78. kép. Géczy Béla
téli védőöltözetben fedezékének
bejárata előtt 1943. január

79. kép. A 47. gyalogezred hősi halottainak temetője Kosztyenkinél, 1942 őszén

80. kép. Magyar hősi temető Bolgyirevkánál 1942 őszén

81. kép. Magyar sírok a bolgyirevkai hősi temetőben

82. kép. Temetés 1942 őszén a bolgyirevkai magyar hősi temetőben

83. kép. Díszőrség a bolgyirevkai magyar hősi temető bejáratánál 1942 őszén

84. kép. Egy magyar hadapród őrmester sírja a bolgyirevkai hősi temetőben 1942 őszén

IRODALOMJEGYZÉK

- A 2. lovasdandár 1939 A 2. lovasdandár parancsnokság vezérkari osztálya: A 2. lovasdandár működése Kárpátalján. *Magyar Katonai Szemle* 1939. III. évf. 7. sz.) 1–17.
- BOZZAY 1931 BOZZAY Margit: *Magyar asszonyok lexikona*. Budapest 1931.
- BÚS – SZABÓ 1999 BÚS János – SZABÓ Péter: *Béke poraikra... Dokumentum-emlékkönyv a II. világháborúban, a keleti hadműveletek során elesett magyar katonákról és munkaszolgálatosokról*. Budapest 1999.
- ERNST 2014 ERNST József: *100 év a magyar lovassport történetéből. II. kötet. 1920–1944*. Budapest 2014.
- ERNST é. n. ERNST József: Az örkényi iskola. *Tudatos Lovas Műhely* <https://lovamvan.hu/az-orkenyi-iskola/> (elérés: 2023. 09. 18.)
- GÉCZY 1916 GÉCZY Endre Jenő: A Felsőgéczi, Garamszeghi és Farkasfalvi Géczy család. *Levéltárosok Lapja* IV/1–2 (1916) 14–23.
- KEMPELEN 1932 KEMPELEN Béla: *Magyar nemesi családok. XI. kötet. Vaál–Zsyska. Pótlék és függelék*. Budapest 1932.
- KISHINDI KOMPOSCHT 1943 KISHINDI KOMPOSCHT Egon: *Zalai honvédek a keleti arcvonalon*. Budapest 1943.
- KOZÁRI – VIZI 2010 KOZÁRI József – VIZI Sándor: A 2. magyar hadsereg a Donnál. *Acta Academiae Agriensis, Sectio Historiae* XXXVII (2010) 217–255.
- KUNTÁR 1943 KUNTÁR Lajos: Védelem a Donnál. In: BIHARI NAGY Lajos – CSONTÓ Menyhért – HORTOBÁGYI Jenő – KUNTÁR Lajos – LÓRENZ Viktor – NÉMETH György – RÁTHONYI János – SAÁD Béla – TOMBOR Tibor – TOMPA István – VERCESEG János – ZSOLNAY Miklós: *202/43 jelenti! Így harcolt a Donnál a 2. honvéd hadsereg*. Budapest 1943, 40–180.
- KUNTÁR 2003 KUNTÁR Lajos: *A véres Don. A 2. honvéd hadsereg Don menti harcai.*² Szombathely 2003.
- MNyÉSz *A magyar nyelv értelmező szótára. Első kötet. A–D*. Szerk. a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Budapest 1959.
- MOLNÁR – SZABÓ 1992 MOLNÁR András – SZABÓ Péter: *Frontnaplók a Don-kanarból 1942–1943*. Zalaegerszeg 1992.
- MOLNÁR – SZABÓ 2013 MOLNÁR András – SZABÓ Péter: *Zalai honvédek a Donnál. A magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály története fényképeken, 1942–1943*. Zalaegerszeg 2013.
- MOLNÁR – SZABÓ 2014 MOLNÁR András – SZABÓ Péter: *Utóvédként a Donnál. I. kötet. Hadiokmányok, harctéri naplók és visszaemlékezések a magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály történetéhez, 1942–1943*. Zalaegerszeg 2014.
- MOLNÁR – SZABÓ 2017 MOLNÁR András – SZABÓ Péter: *Utóvédként a Donnál. III. kötet. Újabb dokumentumok a magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály történetéhez, 1942–1943*. Zalaegerszeg 2017.

MOLNÁR – SZABÓ 2018	MOLNÁR András – SZABÓ Péter: <i>Fényképek a Don-kanyarból. A magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály katonáinak fotói a keleti hadszíntérről, 1942. április–1943. május.</i> Virtuális kiállítás. Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára, 2018. https://mnl.gov.hu/mnl/zml/virtualis_kiallitas/fenykepek_a_don_kanyarbol (elérés: 2023. 09. 12.)
ORDAS 1996a	ORDAS Iván: Egy család asszimilációja. <i>Tolna Megyei Levéltári Füzetek</i> 5 (1996) 249–273.
ORDAS 1996b	ORDAS Iván: Osztályidegen voltam Magyarországon. <i>Új Forrás</i> 28/3 (1996) 62–72.
SARKADY – SZABÓ 2007	Ifj. SARKADY Sándor – SZABÓ Péter: <i>Frontfényképek a Don-kanyarból. Klausz Emil soproni örvezető harctéri fotói.</i> Sopron 2007.
SARKADY – SZABÓ 2001	Ifj. SARKADY Sándor – SZABÓ Péter: <i>Soproniak a Don-kanyarban.</i> Sopron 2001.
SZABÓ 2019	SZABÓ Péter: <i>Magyarok a Don-kanyarban.</i> Budapest 2019.
TAKÁTS 2007	TAKÁTS Rózsa: Az Agrártörténeti Iratok Gyűjteményének története. <i>A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei</i> 2005–2007 (2007) 125–146.
TOMKA 2001	TOMKA Emil: <i>Harctéri napló 1944–1945.</i> A bevezetőt és a jegyzeteket írta Bene János. Nyíregyháza 2001. (A Jósa András Múzeum Kiadványai 48.)
UNGVÁRY 2005	UNGVÁRY Krisztián: <i>A magyar honvédség a második világháborúban.</i> Budapest 2005.
ZACHÁR 1939	ZACHÁR Sándor: <i>Katonai zseb-lexikon.</i> Budapest 1939.

RÖVIDÍTÉSEK

HK	Honvédségi Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, Budapest
MF	Magyar Futár, Budapest
ÚAFGY	Újkortörténeti archívfotó-gyűjtemény
ÚDGY	Újkortörténeti dokumentumgyűjtemény
WMM	Wosinsky Mór Múzeum, Szekszárd

KÉPJEGYZÉK

1. kép. Garamszeghi Géczy Kálmán huszárezredes gyermekeivel Zalaegerszegen 1904-ben (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1995.12.158.)
2. kép. Egy tiszti család Marosvásárhelyen 1913-ban. Balról jobbra: garamszeghi Géczy Kálmán huszárezredes, Géczy Béla, Géczy László, Géczy Kálmánné Vidos Clariss és Géczy Miklós (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1995.12.156.)
3. kép. Tisztavatás a Ludovika Akadémián 1924. augusztus 20-án (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1995.12.17.)
4. kép. Géczy Béla lóháton (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1995.12.81.)
5. kép. Géczy Béla Remény nevű lován (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1995.12.83.)
6. kép. Örkénytábor nagylovardája 1931–1932 körül (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1995.12.142.)
7. kép. Öcsi, Géczy Béla Lavendel II – Fren származású ménje, akivel számos versenyen aratott győzelmet. Öcsi gróf Nádasdy Ferenc nádasladányi telivér méneséből került ki, első eredményes szereplésének éve: 1935 (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.3.; ERNST 2014, 351)
8. kép. Huszár üteg tisztjei 1941-ben, balról a negyedik Géczy Béla (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.4.)
9. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütege Szabadkán 1942. április 19-én bevagonírozás előtt (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.14.)
10. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütege Szabadkán 1942. április 19-én bevagonírozás előtt. A menetet szemléli Dépold Miklós ezredes, Makay Attila ezredes és Idrányi Ferenc őrnagy (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.15.)
11. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének bevagonírozása Szabadkán 1942. április 19-én (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.16.)
12. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének bevagonírozása Szabadkán 1942. április 19-én (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.18.)
13. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének bevagonírozása Szabadkán 1942. április 19-én (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.17.)
14. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének bevagonírozása Szabadkán 1942. április 19-én (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.19.)
15. kép. Német katonák és egy magyar katona légvédelmi gépágyúval Kurszk mellett, 1942. április (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.37.)
16. kép. Német légvédelmi gépágyú Kurszk mellett, 1942. április (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.23.)
17. kép. A III. hadtest 1. lovas ágyús ütegének tisztjei 1942-ben (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.49.)
18. kép. Tábori mozgókonyha 1942-ben a keleti fronton (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.50.)
19. kép. Hajvágás a fronton Kurszk közelében, 1942. április (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.33.)
20. kép. Hajvágás a fronton Kurszk közelében, 1942. április. A felvételen Pesthy István zászlós (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.52.)
21. kép. „Fürdőkádám” – Géczy Béla 1942 júliusában a keleti fronton (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.31.)
22. kép. Kisebb folyóban egy híd roncsainál fürdőző katonák 1942 nyarán. Géczy Béla nap-szemüvegben (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.27.)
23. kép. „Lakásom” – Géczy Béla 1942 nyarán a keleti fronton (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.25.)
24. kép. A sátor előtt napozó Géczy Béla 1942 nyarán a keleti fronton (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.64.)

25. kép. Beszélgetés pihenőben. Egyik katona a lábát áztatja egy lavórban (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.28.)
26. kép. Nagymosás tábori körülmények között (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.82.5.)
27. kép. Tisztálkodás tábori körülmények között. A képen Ghiczzy János zászlós (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.82.4.)
28. kép. Néray Miklós főhadnagy borotválkozik 1942 nyarán a keleti fronton (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.29.)
29. kép. Amikor a fotóst fényképezik... (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.82.2.)
30. kép. Katonák tehenet fejnek az erdőben valahol a keleti fronton 1942 nyarán (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.82.1.)
31. kép. „Sztaroszta” – magyar katonák a falu vénjével (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.90.)
32. kép. Német gyártmányú harckocsikkal tartanak bemutatót, valószínűleg Sztaro Nyikolszkojénál 1942 őszén. A képet közli (Szendrői Kovách Imre példánya alapján): MOLNÁR – SZABÓ 2018, 2.48 kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.80.)
33. kép. Német harckocsi a személyzetével Sztarij Oszkol közelében (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.40.)
34. kép. Magyar lovasjárőr kilőtt szovjet harckocsival Sztarij Oszkol közelében (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.58.)
35. kép. A 47. gyalogezred törzsének katonái egy kilőtt KV-1 nehézharckocsival Kosztyenki térségében, 1942 nyarán (másik példánya: Birkus Imre albuma [valószínűleg Birkus Imre felvétele]). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2018, 4.73. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.41.)
36. kép. Magyar katonák lelőtt szovjet repülőgép roncsaival 1942 nyarán (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.61.)
37. kép. Lelőtt szovjet Jak-1 repülőgép a Don közelében (valószínűleg ugyanott készült a fotó, mint Szendrői Kovách Imre felvétele, amely képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2017, XII. tábla 25. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.59.)
38. kép. „Előnyomulás a Donhoz” – a Major-csoport néhány tagja Tyim közelében 1942. június 30-án (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.43.)
39. kép. Kőszeghy Attila vezérkari százados, a 34/I. zászlóalj parancsnoka, Major Ottó ezredes, a 47. gyalogezred parancsnoka, és az augusztus 18-án hősi halált halt Franco Vellani Dionisi olasz haditudósító Kosztyenkinél, 1942. augusztus 18. előtt (Birkus Imre felvétele). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2013, 116 (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.84.)
40. kép. Ütegparancsnoki megbeszélés (9/5. üteg). A képet közli (Szendrői Kovách Imre példánya alapján): MOLNÁR – SZABÓ 2014, IX. tábla 18. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.79.)
41. kép. A 9. könnyű hadosztály tisztjei szemlét tartanak a Don közelében, 1942 nyarán. Balról a második Raksányi György főhadnagy, a harmadik Ujlaky Jenő ezredes, hadosztályparancsnok, az ötödik Gothay Artúr alezredes, a 9. könnyű tüzérezred parancsnoka, a hatodik, térképpel a kezében Böszörményi Géza alezredes, a 47/I. zászlóalj parancsnoka (Raksányi György fényképe). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2013, 96–97 (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.39.)
42. kép. Géczy Béla egy figyelőállás előtt a Don elérésekor, 1942 (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.100.)
43. kép. Az 1. lovas ágyús üteg figyelője a Don partján, Gremjacsje térségében 1942-ben (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.57.1.)
44. kép. Figyelőállás 1942-ben a Don közelében (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.63.)
45. kép. Kilátás a Donra a 9/5. üteg figyelőjéből Rudkinónál, 1942 nyarán. A képet közli (Szendrői Kovách Imre példánya alapján): MOLNÁR – SZABÓ 2018, 4.1. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.98.2.)
46. kép. Tanácskozás a 47. gyalogezred parancsnokának harcálláspontján Kosztyenkinél. A

képen látható Franco Vellani Dionisi olasz haditudósító (háttal az asztal mögött háttal) 1942. augusztus 18-i hősi halála előtt készült a felvétel, minden bizonnyal ugyanott, mint a 47. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.46.)

47. kép. A 9. könnyű hadosztály tisztjei a Kosztyenkinél lévő szovjet hídfő felszámolására indítandó támadásról tanácskoznak a 47. gyalogezred parancsnokának harcálláspontján, Kosztyenkinél, 1942. augusztus 10. körül. Balról a harmadik (szemben) Major Ottó ezredes, a 47. gyalogezred parancsnoka. Másik példánya: Birkus Imre albuma (valószínűleg Birkus Imre felvétele). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2018, 5.4. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.48.)

48. kép. Tanácskozás Kosztyenkinél, a 47. gyalogezred parancsnokának harcálláspontján. Az ugyanott készült két másik képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2013, 118. (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.62.)

49. kép. A kosztyenki hídfő felszámolására indítandó támadás tervének megbeszélése a 47. gyalogezred parancsnokának harcálláspontján, Kosztyenkinél, 1942. augusztus 10. körül. Balról az asztalnál Farkas Ödön alezredes, a 17/I. zászlóalj parancsnoka, Major Ottó ezredes, a 47. gyalogezred parancsnoka és Ujlaki Jenő ezredes, a 9. könnyű hadosztály parancsnoka. Szemben balról Kovács Imre hadnagy, a 9/II. tüzérosztály segédtszjtje, háttal jobbról a második Péchy György főhadnagy, a 17. gyalogezred első segédtszjtje. A képet közli: SZABÓ 2019, 208 és MOLNÁR – SZABÓ 2013, 118–119 (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.83.1.)

50. kép. A 9/II. tüzérosztály parancsnokságának harcálláspontja 1942 nyarán az úgynevezett „Róka-erdőben”. Jobb oldalon a széken, háttal Krassay Pál alezredes, osztályparancsnok (Krassay ugyanott készült fotója szemből: Krassay Pál albuma. Közli: MOLNÁR – SZABÓ 2018, 8.2. kép) (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.83.2.)

51. kép. Eszes László tartalékos főhadnagy, a 47. gyalogezred ezred 2. segédtszjtje (jobb szélén állva) egy szovjet tisztet hallgat ki Kosztyenki környékén, 1942 nyarán. Másik példánya: Birkus Imre albuma (valószínűleg Birkus Imre felvétele). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2018, 4.71. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.47.)

52. kép. 47. gyalogezredbeli honvédek őrzik a Kosztyenkinél fogságba ejtett szovjet katonákat az 1942. augusztus 9-ei ellentámadás után. Másik példánya: Birkus Imre albuma (valószínűleg Birkus Imre felvétele). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2018, 2.48. kép. Másik felvétel erről a fogolycsoportról: MOLNÁR – SZABÓ 2013, 122. Birkus Imre albuma (valószínűleg Birkus Imre felvétele) (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.86.3.)

53. kép. Szovjet hadifoglyok. Másik példánya: Birkus Imre albuma (valószínűleg Birkus Imre felvétele) (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.92.)

54. kép. Harcálláspont légitámadás után (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.34.)

55. kép. Harcálláspont légitámadás után (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.87.)

56. kép. Hmelevij Lesz, szélmalom az út mellett (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.68.)

57. kép. Voronyezs (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.66.)

58. kép. Voronyezs (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.71.1.)

59. kép. Nagy Péter cár szobra Voronyezsben (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.76.)

60. kép. A 9. könnyű tüzérezred tisztjei a tüzérségi fedezék előtt a Don közelében, 1942 nyarán. Hasonló kép ugyanezekkel a személyekkel: „v. Góthay alez. búcsúzik a tisztikartól”. Elöl, balról: Szodfridt Imre százados, Góthay Artúr alezredes, Krassay Pál alezredes, Fodor Zoltán főhadnagy. Mögöttük balról a második Cséry Ernő hadnagy, a harmadik Tavy László hadnagy, a negyedik Szendrői Kovách Imre hadnagy. Háttal, középen Raksányi György főhadnagy. Utóbbi képet (Szendrői Kovách Imre példánya alapján) közli: MOLNÁR – SZABÓ 2017, XII. tábla 26. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.45.)

61. kép. III. hadtest parancsnokság, Szemigyeszjatszkoje 1942 nyarán (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.73.)

62. kép. Fodor Zoltán főhadnagy, a 9/5. üteg parancsnoka pihenőidőben napozik ütegeinek egyik fedezékénél, Rudkino közelében, 1942 nyarán (Szendrői Kovách Imre fényképei). A képet közli: MOLNÁR – SZABÓ 2018, 4.6. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.86.2.)
63. kép. A 9/5. üteg tüzelés közben. A képet közli (Szendrői Kovách Imre példánya alapján): MOLNÁR – SZABÓ 2014, VIII. tábla 6. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.86.1.)
64. kép. A 9/5. üteg tüzelés közben. A képet közli (Szendrői Kovách Imre példánya alapján): MOLNÁR – SZABÓ 2014, VIII. tábla 15. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.94.2.)
65. kép. A 9/5. üteg egyik 14 M 10 cm-es könnyű tarackja Rudkinónál, 1942 nyarán (Szendrői Kovách Imre fényképei). A képet közli (Szendrői Kovách Imre példánya alapján): MOLNÁR – SZABÓ 2018, 4.4. kép (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.88.3.)
66. kép. Fedezéket építenek a 47. gyalogezred honvédjei Kosztyenki környékén, 1942 őszén. A kép párja (ugyanott, valamivel később készült felvétel): Birkus Imre albuma (valószínűleg Birkus Imre felvétele). Közli: MOLNÁR – SZABÓ 2013, 140–141 (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.99.)
67. kép. Magyar munkaszolgálatosok utat építenek 1942 őszén a Don közelében (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.94.4.)
68. kép. Téli fedezék építése 1942 őszén a Don közelében (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.89.)
69. kép. Mészáros Miklós hadapród őrmester a tüzérségi fedezék előtt (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.88.1.)
70. kép. „Fedezékem” – 9. tüzérosztály parancsnokság, 1942 karácsonya (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.103.1.)
71. kép. Kovács Ferenc tartalékos zászlós és Mészáros Miklós hadapród őrmester, 9. könnyű tüzérosztály parancsnokság téli fedezéke, 1942 karácsonya (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.103.2.)
72. kép. Kovács Ferenc tartalékos zászlós és Mészáros Miklós hadapród őrmester, 9/II. könnyű tüzérosztály parancsnokság téli fedezéke, 1942 karácsonya (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.111.)
73. kép. Karácsony a fronton, 9. könnyű hadosztály parancsnokság, Ivanovka, 1942. december (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.102.2.)
74. kép. Magyar „országos járművek”, azaz szekerek a 9. könnyű hadosztály parancsnokságánál, Ivanovkán, 1943 januárjában (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.101.)
75. kép. Magyar honvédségi szekerek Ivanovkán, 1943. január (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.105.1.)
76. kép. Néray Miklós főhadnagy egy orosz lovas szánon 1943 januárjában (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.105.2.)
77. kép. „ÁTADNÁ-LAK” – fedezék bejárata 1943 januárjában a Don közelében (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.106.1.)
78. kép. Géczy Béla téli védőöltözetben fedezékének bejárata előtt 1943 januárjában (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.106.2.)
79. kép. A 47. gyalogezred hősi halottainak temetője Kosztyenkinél, 1942 őszén. Ugyanerről a temetőről további fotók: MOLNÁR – SZABÓ 2013, 125 (Martsa Sándor fényképhagyatéka) és „Magyar hősi sírok” (Krassay Pál albuma) (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.77.3.)
80. kép. Magyar hősi temető Bolgyirevkánál 1942 őszén (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.77.1.; SARKADY – SZABÓ 2001, 431)
81. kép. Magyar sírok a bolgyirevkai hősi temetőben. Jobbról az urivi hídfőharcokban, Gyevicánál, 1942. augusztus 14-én elesett Szántó Jenő, a soproni 4/I. zászlóalj hadnagya sírja (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.74.2.)
82. kép. Temetés 1942 őszén a bolgyirevkai magyar hősi temetőben (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.74.1.; BÚS – SZABÓ 1999, 47)
83. kép. Díszőrség a bolgyirevkai magyar hősi temető bejáratánál 1942 őszén (WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.77.2.; SARKADY – SZABÓ 2007, 106)

84. kép. Egy magyar hadapród őrmester sírja a bolgyirevkai hősi temetőben 1942 őszén
(WMM ÚAFGY, ltsz.: 1987.24.107.)

Béla Géczy's Photo Album from the Second World War

In December 1986, the photo album of Béla Géczy was added to the modern history collection of the Wosinsky Mór Museum. On 30 April 1942, Major Béla Géczy set out for the eastern theatre as commander of the First Cavalry Artillery Battery of Corps III. The images in the photo album afford a glimpse into the daily life of some units of the Royal Hungarian Second Army from April 1942 to January 1943. Soldiers' correspondence was strictly censored during the war, but the Hungarian high command did not yet recognise the importance of photos taken on the battlefield. Apart from some restrictions, the soldiers could take as many photographs as their time and resources allowed. These amateur photos are authentic documents of wartime events.

Having a glimpse into Béla Géczy's photo album, we can see the peaceful and sometimes even amusing moments of the time spent at the front, the daily activities captured in the resting places: bathing, shaving, washing clothes, and haircutting. There are several images that show the loading of railway carriages and the settlements that the train crossed during the railway delivery. War "trophies", such as destroyed Soviet tanks and crashed enemy aircraft, were also typical subjects of photographs. Between September 1942 and the beginning of January 1943 – during the cessation of operations – the construction of winter defensive positions and the burials in Hungarian heroes' cemeteries were captured in photos. Additionally, from November, soldiers posing in front of snow-covered shelters and moments of Christmas spent at the front were photographed.

